

BESPREEK

[0861] *Frysk Hânwurdboek*. Einredaksje: P. Duijff en F. van der Kuip, redaksje: R. de Haan en H. Sijens. Ljouwert (2008), Fryske Akademy & Afûk, 2391 pp. in 2 banden (met cd rom). ISBN 978-90-6273-790-1.

In januari van dit jaar werd het eerste eentalige woordenboek Fries, het *Frysk Hânwurdboek*, waaraan is gewerkt sinds 1990, feestelijk gepresenteerd in It Aljemint in Leeuwarden. Een belangrijke stap binnen de Friestalige lexicografie. Niet alleen omdat betekenisnuances fijner omschreven kunnen worden als ze niet in het stramien van een andere taal zijn gedwongen, zoals de makers schrijven in de Ynliding (op de cd-rom de Ynhâld/Help). Ook is het belangrijk voor de emancipatie van het Fries. Het feit dat een taal op schrift wordt gesteld is al statusverhogend, merkt ook Marijke Mooijaart op in haar lezing bij de presentatie. Een taal die in boeken is vastgelegd zal eerder serieus genomen worden.

Wat verwacht de gebruiker van een woordenboek?

Maar is het ook een goed woordenboek? Om die vraag te beantwoorden, is het belangrijk te weten wat de gebruiker ervan verwacht. Die wil maar een paar dingen weten, schrijven de redacteurs De Haan en Sijens in *Swierrichheden by it skriuwen fan in ientalich Frysk hânwurdboek*: hoe schrijf ik een bepaald woord, wat betekent het, wat voor synoniemen zijn er en hoe gebruik ik het woord precies. Ook zoekt de gebruiker informatie over uitspraak en meervoudsvormen zegt Marijke Mooijaart. En, weet ik uit eigen ervaring, wat het Fries betreft, willen veel gebruikers ook graag weten of een woord goed Fries is, of het geen neerlandisme is.

Welke trefwoorden moet een woordenboek bevatten?

Een woordenboek moet uitputtend zijn binnen de frequentie die het nastreeft. Geen enkel woordenboek kan alle woorden van een taal bevatten. Vaktaal of taal van bepaalde groepen, zoals jongerentaal, die daarbuiten niet gebruikt wordt, kunnen we in een algemeen woordenboek niet verwachten. Ook verouderde woorden vinden we in principe alleen in speciale woordenboeken die (ook) de geschiedenis of herkomst van de woorden beschrijven. Neologismen waarvan niet duidelijk is of ze zullen blijven, worden ook niet opgenomen, tenzij het gaat om een digitaal woordenboek of een (goedkope) uitgave die regelmatig wordt aangepast en opnieuw uitgegeven en waaruit woorden die ondertussen in onbruik zijn geraakt, verwijderd kunnen worden. Het *Frysk Hânwurdboek* is duidelijk niet zo'n goedkope uitgave. Woordenboekmakers hanteren over het algemeen een periode van drie jaar voor

een neologisme. Als een woord het al zo lang heeft volgehouden, zal het wel een tijdje blijven, is het uitgangspunt. Maar ook als men zich beperkt tot alleen de algemeen gebruikte, hedendaagse woorden van een taal, kan men die niet allemaal opnemen. Een klein woordenboek zal alleen de meest frequent voorkomende woorden bevatten, een iets groter woordenboek ook woorden die iets minder frequent zijn en alleen in een groot woordenboek zal men ook de zeldzamere woorden vinden. Regelmatige afleidingen of doorzichtige samenstellingen, waarvan de gebruiker de schrijfwijze of betekenis kan afleiden uit het grondwoord of uit de afzonderlijke delen die wel in het woordenboek zijn opgenomen, worden vaak weggelaten, zodat er meer ruimte overblijft voor minder doorzichtige woorden. Met zijn 70.000 ingangen is het *Frysk Hânwurdbboek* geen klein woordenboek. Het is behoorlijk uitgebreid, maar een echt groot woordenboek, zoals de driedelige Van Dale met ruim 260.000 ingangen, is het ook niet. We kunnen dan ook niet verwachten dat we alle woorden van het Fries erin terugvinden. Tot nog toe heb ik echter de meeste woorden gevonden die ik zocht. Voor zijn omvang is het zeker volledig.

Trefwoorden in het Frysk Hânwurdbboek

Bij een minderheidstaal als het Fries speelt bij de keuze van de trefwoorden nog iets anders een rol: standaardisering. Het feit dat een taal op schrift wordt gesteld, betekent dat er een selectie moet worden gemaakt uit mogelijke woorden en woordvormen, dat er een norm moet worden vastgesteld en een standaard gevormd. Voor het Fries bestaat zo'n vaste standaard nog niet, al is er wel een standaardtaal aan het ontstaan in het onderwijs en bij de overheid, zegt Marijke Mooijaart in haar lezing. Met zijn 70.000 ingangen is het *Frysk Hânwurdbboek*, zoals gezegd, weliswaar uitgebreid, maar kan het toch niet alle varianten opnemen. In de inleiding schrijven de makers dat er keuzes zijn gemaakt met betrekking tot dialectvarianten en bij de selectie uit synonieme woorden waarvan de één oorspronkelijk Fries is en de ander een Nederlands leenwoord. Vaak is meer dan één variant geaccepteerd als goed, vaak ook heeft men een keus moeten maken.

Marijke Mooijaart noemt daarnaast de vaak puristische neigingen als het gaat om woordenboeken in minderheidstalen, die verdwijnen wanneer de standaardtaal is gevormd. Zodra dat het geval is, schrijft een woordenboek niet voor, maar beschrijft het wat de taalgebruiker daadwerkelijk gebruikt.

Bij het Fries komen we dit purisme vaak tegen in de vorm van distantiëring, waarbij het woord dat het meest afwijkt van de standaardtaal, het Nederlands dus, als beter, authentieker Fries, 'gever', wordt beschouwd. Gezien het al genoemde aspect van emancipatie is een zekere mate van purisme naar mijn mening ook terecht. Het maken van een woordenboek in een minderheidstaal als het Fries is minder een vooral praktische aangelegenheid dan het maken van een woordenboek in de standaardtaal of met een vreemde taal. Degene die een Fries woordenboek gebruikt, beheerst bijna altijd ook het Nederlands. De praktische zaken van het dagelijks leven kan hij ook in Fryslân in het algemeen zonder problemen in het Neder-

lands afhandelen. Het maken, en vaak ook het gebruiken, van een Fries woordenboek heeft een sterk element van taalbehoud en van het behoud van een identiteit. Het is daarom terecht dat in het *Frysk Hânwurdbboek* ook bijvoorbeeld woorden en uitdrukkingen zijn opgenomen uit de vroegere agrarische wereld, die de makers noemen in de inleiding, ook als ze niet vaak meer worden gebruikt. De agrarische wereld vormde en vormt immers een belangrijk onderdeel van de Friese identiteit. Tegelijkertijd is het Fries een levende taal in een moderne wereld en moeten ook moderne woorden worden opgenomen. De makers noemen in de inleiding ambtelijke woorden en woorden uit de ict en de media. Ik vond inderdaad woorden als *soarchtaslach*, *miljeu-effektrapportaaazje*, *e-maile*, *chatte*, variant ‘tsjette’, *downloade*, *webstee*, *waarfrou*, *fertrossing*.

Wel bespeurde ik bij de omschrijving van gewone woorden af en toe een neiging tot distantiëring. Vormen als ‘achter’ en ‘-achtich’, die veel voorkomen in het dagelijks taalgebruik, zijn opgenomen als variant bij hun ‘geve’ tegenhangers, *efter* en *-eftich*, die in het normale taalgebruik veel minder vaak voorkomen. Uitgaande van het principe dat over het algemeen wordt gehanteerd bij het maken van woordenboeken, dat de meest frequente vorm als zelfstandige ingang wordt opgenomen, zou ik ‘achter’ en ‘-achtich’ als zelfstandige ingang verwachten. Ook viel me op dat de uitleg bij sommige trefwoorden de meer ‘geve’ vorm bevat, bijvoorbeeld bij voorbeelden en idioom bij het trefwoord *momint*: elk momint - uitleg: elk stuit, hieltyd; it goede momint - uitleg: it goede, it meast gaadlike stuit. Deze uitleg verduidelijkt niet zozeer de betekenis maar leert de gebruiker vooral hoe het ‘Frieser’ zou kunnen. Tegelijkertijd zijn er interferenties opgenomen met het Nederlands die vaak voorkomen in het moderne Fries, als ze geaccepteerd zijn als horend bij het Fries, zoals de makers schrijven. Ze zijn voorzien van de markering ‘Hollannisme’. De gebruiker leert zo meteen dat de vorm die hij gebruikt geen correct Fries is. Jan Posthuma heeft ze geteld in zijn bespreking in Trefwoord. Hij komt op 429, een naar zijn mening klein aantal op een totaal van 70.000. Vaak wordt in het artikel de correcte, ‘geve’ Friese vorm gegeven, soms ontbreekt die. Het zijn trefwoorden als: sleutel, sluier, smulle, snelbiner, dit laatste woord zonder Fries alternatief, stimgedrach, ook zonder Fries alternatief, streevje, swakheid, tante, útlaat, wiisheid, winkbrau. Een trefwoord als *jammer*, in de betekenis van zonde, spijtig, is ook opgenomen, maar zonder de markering ‘Hollannisme’ die ik wel had verwacht. Ik zou het zelf niet gebruiken in het Fries. Ook Visser en Zantema hebben het in hun tweedelige woordenboek niet opgenomen in deze betekenis. Soms is het *Frysk Hânwurdbboek* dus juist minder puristisch dan men zou verwachten.

Verder bevat het topografische namen, zoals plaats- en gemeentenamen in Fryslân, provincienamen in Nederland en namen van landen en werelddelen, plus de bijvoeglijke naamwoorden en, als die verschillen van het bijvoeglijk naamwoord, de namen van de mannelijke en vrouwelijke inwoner. Ik moest even zoeken naar de provincie Groningen. In mijn dagelijkse taalgebruik spreek ik, zoals ongetwijfeld veel anderen met mij, over Grins, ook als ik de provincie bedoel. Het duurde even voor ik me realiseerde dat het *Grinslân* is. Dat is een interferentie die

wat mij betreft, wel opgenomen had mogen worden met een markering. Bij de landennamen viel me op dat Ingelân er niet in staat, maar Ingelsk als taal en als bijvoeglijk naamwoord wel. Grut-Brittannië staat er wel in, en ook andere landennamen zoals Dútslân, Italië, Ierlân, Yslân, Ruslân, dus het is waarschijnlijk een kwestie van een kleine misser die in ieder woordenboek wel voorkomt, en zeker in een woordenboek van deze omvang. Over het geheel ben ik weinig fouten of missers tegengekomen.

Structuur van het Frysk Hânwurdboek

De ingangen van het *Frysk Hânwurdboek* zijn grondwoorden, samenstellingen en afleidingen, eigennamen, voor- en achtervoegsels en afkortingen, zoals de makers schrijven. De artikelen zijn opgebouwd volgens het stramien: hoofdingang en varianten, klemtoon, woord- en morfeemsoort, uitspraak, verbuiging, betekenis van de ingang, gebruik van de ingang, dat wil zeggen: voorbeeldzinnen, vaste verbindingen, idiomatische uitdrukkingen en spreekwoorden. Voorbeelden en idioom vormen samen één categorie, spreekwoorden vormen ook één categorie. Vaak zijn ook gebruiksrestricties opgenomen en verwijzingen naar andere ingangen.

De mogelijke afbrekingen van de trefwoorden worden niet gegeven. Dat is jammer, want die hebben gebruikers af en toe wel nodig bij het schrijven van een tekst in het Fries. Wel bevat het inleidende gedeelte een overzicht van de regels voor afbreking. De praktijk wijst echter uit dat gebruikers, afgezien misschien van professionals als taalkundigen en vertalers, over het algemeen niet geneigd zijn dergelijke informatie op te zoeken en te bestuderen. En als ze dat al zouden doen, kan ik me voorstellen dat niet taalkundig onderlegde gebruikers het soms moeilijk zullen vinden om op basis van deze informatie, - hoewel deze op zich redelijk begrijpelijk geformuleerd is -, vast te stellen welke regel in hun geval van toepassing is. De informatie bevindt zich op de cd-rom bovendien op een plaats waar men die niet zou verwachten: onder de helpfunctie, tussen de hoofdstukjes over de opbouw en het gebruik van het woordenboek. Afbrekiingsregels zoekt men eerder in een overzicht(je) met de belangrijkste taalkundige informatie, zoals werkwoordsvormen en meervoudsvormen. Een dergelijk overzicht ontbreekt in dit woordenboek. In de papieren versie zijn de afbrekiingsregels beter te vinden: ze vormen een afzonderlijk onderdeel na de Ynliding en de overzichten van fonetische tekens en van redactionele afkortingen en symbolen.

Uitleg van betekenissen en gebruiksmogelijkheden, uitdrukkingen, idioom

Bijzonder belangrijk zijn natuurlijk de woordverklaringen, de betekenisdefinities. Een woordenboek probeert een begrip correct te beschrijven, niet te precies en niet te vaag, zoals ook Marijke Mooijaart zegt. Dit is des te belangrijker als een woord meerdere betekenissen heeft. In de uitleg moeten de nuances goed worden aangegeven. De beschrijvingen mogen ook weer niet te encyclopedisch zijn met te veel informatie.

Sommige woorden zijn moeilijker te omschrijven dan andere. De makers noemen adjectieven die een eigenschap of kwaliteit van een substantief aanduiden, als soms moeilijk uit te leggen in volzinnen, waardoor men terechtkomt op synoniemen. Die moeten wel voorzien zijn van extra informatie, bijvoorbeeld gebruiksrestricties als ‘van personen en hun uiterlijk’. Belangrijk is daarbij de vraag waar de grens ligt van wat nog synoniemen zijn, schrijven De Haan en Sijens in *Swierrichheden by it skriuwen fan in ientalich Frysk hânwurdbboek*. Hoeveel moet een woord gemeen hebben met het trefwoord om nog als een synoniem beschouwd te kunnen worden. Daarbij moet een woordenboekmaker er altijd voor zorgen dat hij kruisverwijzingen vermijdt. Synoniemen mogen niet weer naar elkaar verwijzen. Een synoniem dat wordt gebruikt als betekenisomschrijving, moet op een andere plaats in het woordenboek verklaard worden. In de metataal mogen geen woorden gebruikt worden die niet in de lemmalist van het woordenboek voorkomen, weer met uitzondering van doorzichtige samenstellingen en afleidingen, waarvan de gebruiker de betekenis kan afleiden uit de afzonderlijke delen of uit het grondwoord. Het lukt in dit woordenboek niet altijd helemaal om aan deze criteria te voldoen. Zo vond ik bij het trefwoord *kreas* als eerste uitleg: goed foarme, moai om te sjen, met een verwijzing naar onder andere ‘moai’. Bij *moai* vond ik als eerste twee betekenissen: 1. *kreas*, netsjes om te sjen, mei soarch klaaid, en 2: fan jinsels *kreas* fan uterlik. De derde betekenisuitleg wordt wel gevormd door een omschrijving waarin de twee synoniemen niet worden gebruikt: in posityf estetysk gefoel oproppend, maar daarbij wordt verwezen naar ‘skien’. Daar vond ik dezelfde omschrijving met de restrictie ‘literêr’. Om de kruisverwijzing te vermijden had bij de tweede betekenis van *moai* een omschrijving gegeven kunnen worden in de trant van: met een uiterlijk dat beantwoordt aan normen van wat goedgevormd is, prettig om naar te kijken. Nu vindt men dergelijke omschrijvingen in veel woordenboeken niet. Ze kosten veel tijd en vooral de veelgebruikte, ogenschijnlijk simpele woorden, zijn moeilijk te omschrijven.

Voorbeelden

Een woordenboek van enige omvang bevat naast de betekenisomschrijvingen ook voorbeelden, uitdrukkingen en idioom. In een overzichtelijk, transparant woordenboek zijn de betekenissen duidelijk van elkaar onderscheiden. De gebruiker vindt er de verschillen in gebruiksmogelijkheden, mogelijke contexten en het register waarin een woord in een bepaalde betekenis gebruikt wordt. In het ideale geval is het artikel een soort trechter die steeds nauwer wordt. Eerst is er het woord, dan de verschillende mogelijke betekenissen met de uitleg daarbij en vervolgens per betekenis de voorbeelden die die betekenis en de gebruiksmogelijkheden nog meer specificeren. Daarna volgen uitdrukkingen en idioom, die niet die specificerende functie hebben maar die wel belangrijk zijn om op te nemen.

In het *Frysk Hânwurdbboek* worden eerst alle betekenissen gegeven, daarna volgen als één categorie de voorbeelden en het idioom, en vervolgens als één categorie de spreekwoorden. Het is niet duidelijk welk voorbeeld bij welke betekenis hoort.

Voor vaste uitdrukkingen en idioom, en ook voor spreekwoorden, is dat minder van belang dan voor de echt illustratieve, specificerende voorbeeldzinnen. Dergelijke voorbeeldzinnen heb ik sowieso relatief weinig gevonden in het *Frysk Hânwurdboek*. Het bevat erg veel voorbeelden en idioom, maar de voorbeeldzinnen zijn vooral vaste uitdrukkingen. Soms vond ik een illustratief voorbeeld, zoals bij *hertstocht*: syn iennichste hertstocht wie de jazzmuzyk. Voor een gebruiker die een tekst schrijft en wil weten of hij een woord in een bepaalde betekenis en context kan gebruiken, zijn dergelijke illustratieve voorbeeldzinnen van belang. Ze zouden meteen bij de betreffende betekenis moeten worden gegeven of het nummer van de betreffende betekenis moeten krijgen. De vaste uitdrukkingen en het idioom zouden daarna kunnen komen.

Formulering

Het Fries is als gebruikstaal concreter dan het Nederlands en voor abstractere begrippen is het moeilijker een woord te vinden, schrijven De Haan en Sijens in *Swierrichheden by it skriuwen fan in ientalich Frysk hânwurdboek*. Ze hebben ernaar gestreefd om in een lenige taal te omschrijven en zo veel mogelijk de, naar hun mening, stijve traditie van de Nederlandse lexicografie te vermijden. De omschrijvingen zijn over het algemeen inderdaad goed leesbaar. Wel wordt er vrij veel gebruikgemaakt van constructies met een, vooral tegenwoordig, deelwoord. Die komt men ook in andere woordenboeken tegen, maar in een woordenboek waarvan de makers expliciet zeggen stijve taal te willen vermijden, zou ik eerder bijvoeglijke bijzinnen verwachten. Die kosten weliswaar meer ruimte, - altijd een belangrijk argument bij het maken van een woordenboek dat ook op papier uitkomt -, maar ze lezen wel prettiger. Bijvoorbeeld bij het trefwoord *trits*, betekenis 2: trije byinoar hearrende dingen, saken. Hier is een bijzin toegankelijker: dy't by inoar hearre.

Zoekmogelijkheden

Het *Frysk Hânwurdboek* biedt veel zoekmogelijkheden. Zo zijn gangbare en productieve voor- en achtervoegsels opgenomen als ingang, bijvoorbeeld *-ens* en *-heid*, evenals meervouds- en verkleiningsuitgangen van zelfstandige naamwoorden, bijvoorbeeld *-tsje* en *-ke*, en uitgangen van de vergrotende en overtreffende trap van bijvoeglijke naamwoorden, bijvoorbeeld *-st*. Het is ook mogelijk om te zoeken op woorden die geen zelfstandige ingang zijn, zoals varianten en onregelmatige vormen, bijvoorbeeld onregelmatige werkwoordsvormen als *doch*, *joech*, *die*, *sei* en onregelmatige meervoudsvormen als *kij*, *guozzen*. En zoals we hiervoor al zagen: ook interferenties met het Nederlands kunnen we vinden, zoals *streevje*, *swakheid*, *útlaat*, *wiisheid*.

Het woordenboek biedt niet de mogelijkheid om de vrouwelijke persoons- en beroepsnaam te vinden via de mannelijke vorm en omgekeerd. In een ander woordenboek van vergelijkbare omvang, Hedendaags Nederlands van Van Dale, met ruim 90.000 trefwoorden, vindt men deze wel. In een enkel geval vond ik in het

Frysk Hânwurdbboek de vrouwelijke vorm via een verwijzing: *learaar* en *learares* via *learkrêft*.

Verder bevat de cd-romversie van het *Frysk Hânwurdbboek* enkele handige functies. Zo kan de gebruiker zoeken naar vaste uitdrukkingen, idioom en spreekwoorden zonder bij een bepaald trefwoord te moeten kijken. Hij kan zoeken op combinaties van woorden die precies zo naast elkaar staan als hij opgeeft, die niet precies zo naast elkaar staan of die in een andere volgorde staan. Hij kan ook alleen zoeken in bepaalde zoeklocaties zoals ingang, variant, uitspraak, verbuiging, betekenis, idioom/voorbeeld, verklaring bij idioom/voorbeeld, spreekwoord en definitie/gebruiksrestrictie.

Naast deze mogelijkheden zou ik graag de mogelijkheid hebben om meer woorden te vinden waarvan ik de spelling niet precies weet of die ik fout schrijf of volgens de oude spelling. De cd-romversie van de driedelige Van Dale heeft bijvoorbeeld een functie zoeken bij benadering, waarbij de gebruiker een aantal suggesties krijgt voor mogelijke trefwoorden. Sommige andere woordenboeken bevatten woorden die vaak fout geschreven worden, met een verwijzing naar de correcte vorm. Zeker bij een minder gestandaardiseerde taal als het Fries, die door veel sprekers niet geschreven wordt, zou dit een grote hulp zijn voor veel gebruikers. Vanzelfsprekend kan een schrijver van een woordenboek niet anticiperen op alle mogelijke fouten, maar wel op bepaalde veelvoorkomende fouten of woorden in de oude spelling. Een gebruiker die 'great' opgeeft, zou bijvoorbeeld naar 'grut' worden geleid, en naar 'hûn' als hij 'houn' opgeeft. Of naar 'miskien' als hij 'meskien' opgeeft of 'misskien'. Hij kan er nu op de cd-rom ook komen door jokertekens te gebruiken, maar hij krijgt dan vaak wel een erg lange lijst mogelijke trefwoorden.

Wat de weergave op het scherm betreft, zou ik in elk geval graag de mogelijkheid hebben om de grootte van het lettertype aan te passen. Ik zou een grotere letter kiezen.

Ik mis ook de mogelijkheid om notities te maken en trefwoorden met notities terug te vinden. Vooral voor professionals als vertalers en tekstschrijvers die soms verschillende teksten over eenzelfde onderwerp maken, bespaart dat veel denkwerk en tijd.

Varianten

Binnen de artikelen worden veel varianten gegeven: van de trefwoorden zelf, binnen de uitleg en binnen voorbeelden en idioom. De positieve kant daarvan is de grote hoeveelheid informatie, maar het geheel wordt er soms onoverzichtelijker door. Temeer als er, - ongetwijfeld om ruimte te besparen -, gebruik wordt gemaakt van haakjes en slashes binnen woordreeksen en woorden. Door het grote aantal varianten is het mij soms niet duidelijk wanneer ik welke moet gebruiken. Bij een frequent gebruikt werkwoord als *hawwe* worden wel erg veel mogelijke vormen gegeven, met wel enige maar niet erg uitgebreide toelichting wanneer wat gebruikt wordt. Ook variatie in de uitspraak wordt aangegeven door middel van haakjes:

hawwe tiidwurd [havə] notiid: ha(w) [ha(f)], hast, hat, ha(wwe); doetiid: hie [hi.ə], hiest, hie, hiene [hi.ənə], hienen; mulwurd: hân [hɔ:n], [ho. ən]

► farianten

'hewwe [hɛvə] notiid: he(w) [hɛ(f)], hest, het, he(wwe); doetiid: hie, hiest, hie, hiene(n); mulwurd: hân

'habbe <literêr> [habə] notiid: ha(b) [ha(p)], hast, hat, ha(bbe); doetiid: hie, hiest, hie, hiene(n); mulwurd: hân

'hebbe [hɛbə] notiid: he(b) [hɛ(p)], hest, het, he(bbe); doetiid: hie, hiest, hie, hiene(n); mulwurd: hân

Alleen 'habbe' heeft als restrictie dat het literair is. Dat was niet de toon van het e-mailtje waarvoor ik het nodig had. Voor de rest was het moeilijk om een keus te maken.

Ook bij voorbeelden en idioom is duidelijk dat er gewoekerd moest worden met ruimte om deze allemaal op te kunnen nemen. Hierbij is eveneens overvloedig gebruikgemaakt van varianten die zijn aangegeven door middel van slashes, haakjes en dubbele haken en ook hier wordt het daardoor soms onoverzichtelijk, bijvoorbeeld sommige van de uitdrukkingen bij het trefwoord *ein* (2) - idioom en foarbylden:

fan 'e ein gean/komme/sette/skuorre – begjinne, op gong komme; lilik wurde

der is gjin ein fan/oan – it is net te beskriuwen

frede/keardel/minsken/poeha en gjin ein - <útrop fan ferwûndering, ferheardens, blydskip, skrik>

in (moai) ein(tsje) hinne wêze - al in stik dien, ôflein hawwe; al in hiel skoft yn ferwachting wêze

yn ('e) ein (steane) gean -<fan hynders> stegerje; <fan minsken> lilik wêze

Soms wordt gebruikgemaakt van dubbele haken zoals bij het trefwoord *wol* (1):

troch linnen en wol(le(n)) hinne gean - nearne om jaan; oeral troch komme

troch linnen en wol(le(n)) hinne wêze - troch alles hinne lilik wêze; nearne om jaan

Verwijzingen

Ook door het overdadig verwijzen naar andere trefwoorden wordt het geheel soms onoverzichtelijk.

Zo zocht ik *volgende uitgave*, veronderstelde dat dat in het Fries *folgjende útjefte* was en wilde controleren of dat klopte. Bij *folgjend* vond ik de betekenis: <ûngebrûklik> nei eat, immen kommend; neikommend, en verwijzingen naar: flg., kommend, oar. Ik keek bij *oar*, maar dat is het niet volgens de omschrijving: 1. de of it twadde fan in twatal, 2. net (mear) deselde, 3. jin ûnderskiedend yn kwaliteit, eigenskippen, aard. Bij *kommend* vond ik de betekenis: <fan data, tiidrekken> dy't it earst komt, en verwijzingen naar: ankomme, earstkommend, oankomme, oan-kommend, oansteande, takomme, takommende. Bij *ankomme* vond ik de variant

ankom, de betekenis: <fan data, tiidrekken> dy't it earst komt, en verwijzingen naar: earstkommend, kommend, oankomme, oankommend, oanstearde, takomme, takommende. Bij *earstkommend* vond ik de betekenis: <fan data, tiidrekken> dy't it earst komt, en verwijzingen naar: ankomme, e.k., kommend, oankomme, oankommend, oanstearde, takomme, takommende. En zo gaat het verder. Ik ben er niet achtergekommen of *folgjende útjefte* correct is of niet. Hier geldt bij uitstek de vraag die de redacteuren zelf opwerpen: wanneer kan men nog van synoniemen spreken. Als het er zoveel zijn als hierboven, zijn er zeker een paar die te weinig betekenisaspecten gemeen hebben met het trefwoord om nog als synoniem beschouwd te kunnen worden.

Kortom, het *Frysk Hânwurdbboek* is een mooi en degelijk woordenboek met een schat aan informatie, die soms doorzichtiger, overzichtelijker of toegankelijker gepresenteerd zou kunnen worden.

Martha Hofman

Wânswert

Bibliografje

Rienk de Haan en Hindrik Sijens - Swierrichheden by it skriuwen fan in ientalich Frysk hânwurdbboek, in: *Trefwoord, tijdschrift voor lexicografie*. Jaargang 2001, februari 2001. Leeuwarden. <http://www.fa.knaw.nl/fa/uitgaven/trefwoord/jaargang-2001/swierrichheden-by-it-skriuwen-fan-in-ientalich-frysk-hanwurdbboek>

Marijke Mooijaart, Instituut voor Nederlandse Lexicologie, Leiden – Dichter bij de taal kun je niet komen. Over het *Frysk Hânwurdbboek* als eentalig woordenboek. (Lezing gehouden bij de presentatie van het *Frysk Hânwurdbboek*, Leeuwarden, 19 januari 2009), in: *Trefwoord, tijdschrift voor lexicografie*. Jaargang 2009. Leeuwarden. <http://www.fa.knaw.nl/fa/uitgaven/trefwoord/dichter-bij-de-taal-kun-je-niet-komen-over-het-frysk-hanwurdbboek-als-eentalig-woordenboek>

Jan Posthumus - Recensie van Pieter Duijff en Frits van der Kuip (eindred.), Rienk de Haan en Hindrik Sijens (red.) *Frysk Hânwurdbboek*, Ljouwert, Fryske Akademy/Afûk, 2008, 2391 bladz. Met cd-rom, in: *Trefwoord, tijdschrift voor lexicografie*. Jaargang 2009. Leeuwarden. <http://www.fa.knaw.nl/fa/uitgaven/trefwoord/bespreking-fhwb>